Тетяна Кравченко

«СТАТЕВЕ ПИТАННЯ» НА СТОРІНКАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ 20-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ

Реформаторські процеси в українському суспільстві підвищують увагу сучасників до сфери історико-педагогічних досліджень, що підтверджено значною кількістю наукових праць Л. Ваховського, Н. Дічек, Н. Побірченко, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Пріоритетними напрямами історико-педагогічних розробок на сучасному етапі є:

1. періодизація історико-педагогічної науки;
2. класифікація джерельної бази;
3. педагогічні персоналії;
4. закономірності та загальні тенденції педагогічної науки.

На думку О. Сухомлинської, історико-педагогічний процес, наповнений «широким соціокультурним і антропологічним сенсом», виступає об'єктом історії педагогіки. «Він включає у себе співвідношення різного рівня власне педагогічних феноменів минулого із сьогоденням у контексті суспільних умов їх існування, природи дитини (людини), закономірностей їх розвитку» [7, 19]. Дослідниця переконана у необхідності звернення до практики минулого століття, оскільки:

1. пошук нової освітньо-виховної парадигми вимагає …збагачення уже набутим досвідом, який співзвучний сучасності;
2. аналіз досягнень і помилок …допоможе уникнути повторень, грубих помилок, збагатить наукове мислення дослідника, дасть точне уявлення про перебіг ідей у педагогічній науці, шкільній практиці, що потрібно для побудови нового знання.

Сьогодні спостерігаємо зростання наукового інтересу до періоду 20-30-х років XX століття. Кардинальні зміни у соціально-економічному та освітньо-культурному просторі України (утвердження державності, створення органів влади нового типу, стрімкий розвиток національної культури), зумовлені встановленням радянської моделі суспільства, сприяли демократичним перетворенням у науці та суспільстві. На основі прогресивних педагогічних концепцій формувалася принципово нова освітня система, у центр якої було поставлено дитину, розвиток її природних сил і здібностей. Характерними особливостями цього етапу, на думку О. Сухомлинської, були: створення власної, оригінальної системи освіти, в основі якої лежали професіоналізація та соціальний захист дитинства; розбудова національного змісту навчання і виховання [7, 59].

Звернення до ґрунтовного, науково-об'єктивного, конструктивного вивчення вітчизняного педагогічного досвіду, спадщини видатних учених та науковців 20-30-х років XX століття є характерною ознакою сучасного розвитку історико-педагогічної науки, що забезпечує дотримання принципів єдності, системності та наступності у розвитку педагогічної науки.

Серед важливих та актуальних історико-педагогічних проблем помітне

місце посідає питання статевого виховання дітей та молоді, оскільки статеві стосунки відіграють значну роль у житті особистості, а досвід міжстатевого спілкування має кожна людина. З огляду на це, теоретичні та практичні положення щодо статевого виховання підростаючого покоління досліджувались та розроблялись у педагогічній спадщині минулого і сьогодні набувають подальшої наукової розробки.

Значну роль у дослідженні проблеми статевого виховання та розвитку дітей та молоді у 20-ті роки XX століття відіграє педагогічна преса. На її сторінках висвітлено погляди сучасників щодо кризової ситуації у питаннях міжстатевих відносин, зумовленої важкими наслідками революції, громадянської війни, голоду, встановленням нової моделі радянського суспільства та ін.

З огляду на це, **метою** нашої статті є здійснення аналізу публікацій педагогічних видань 20-х років XX століття, що розглядають зміст, форми організації та проведення, методи, прийоми та засоби статевого виховання дітей та молоді.

Для досягнення мети нами поставлено наступні **завдання**: визначити зміст та спрямованість публікацій, розміщених у педагогічній пресі зазначеного періоду з проблем статевого виховання; встановити особливості та тенденції розвитку теоретичних положень цієї проблеми.

Слід зазначити, що з утвердженням нової влади періодичні видання починають активно використовуватися для проведення ідеологічної роботи у напрямі радянизації суспільств союзних республік, у тому числі й Української РСР. Будь-яка преса 20-х років (партійна, радянська, профспілкова, колгоспна, кооперативна, видання громадських організацій та ін.) перебувала під постійним та прискіпливим наглядом партійного апарату.

Стовідсоткова цензура повністю виключала можливість існування авторської позиції, яка б не відповідала культурно-освітній лінії партії. У свою чергу це призводило до одноманітності досліджень, спрощення та уніфікації підходів у вирішенні педагогічних завдань, однобічного та некритичного оцінювання суспільних явищ та процесів.

У 20-х роках XX століття на сторінках педагогічних видань гостро постає проблема необхідності організованого проведення статевого виховання дітей та молоді шкільного віку. Вважаємо необхідним відзначити, що у цей період у педагогічній громадськості склалася тенденція називати важливі проблеми виховання «питаннями». Так, у педагогіці розроблялося «статеве питання», на державному рівні робилися спроби розв’язати «жіноче питання» та ін. У контексті нашого дослідження термін «статеве питання» використовується у тотожному значенні до словосполучення «статеве виховання».

Актуальні питання зазначеної проблематики знайшли своє висвітлення на сторінках журналів «Друг детей», «Молодая гвардия», «Народное просвещение», «На путях к новой школе», «Путь просвещения» та ін. Серед положень статевої проблематики, що підіймалися у педагогічних журналах, значне місце посідали визначення мети та змісту статевого виховання, а

також умови і шляхи його реалізації.

Автори публікацій звертали увагу читачів на повну неприпустимість та шкідливість ігнорування статевого фактору у вихованні підростаючого покоління.

Так, у статті «Статеве виховання» (1920) одним із перших радянських учених П. Блонський наголосив на тому, що традиційна вітчизняна статева педагогіка – це повна її відсутність, а звичайними «офіційними» методами такої «виховної діяльності» виступають залякування та замовчування [3, 45]. Педагог знайомив широку громадськість з педагогічними основами реалізації завдань та змісту статевого виховання.

Аналіз педагогічної преси 20-х років XX століття свідчить про те, що значну увагу у публікаціях було приділено не лише обґрунтуванню необхідності у проведенні цілеспрямованого та систематичного статевого виховання молоді, а й визначенню принципів його організації та реалізації, різноманітних засобів, методів та прийомів.

Так, наприклад, великого виховного значення у сфері формування статеворольової поведінки хлопців та дівчат П. Блонський надає праці. «Праця – великий вихователь, дайте дитині творчу працю – і її статева моральність підвищиться» [3, 52]. Трансформація статевої енергії у творчість – найбільш ефективний засіб здорового статевого виховання. Разом з тим, серед кращих засобів статевого виховання П. Блонський називає: спільну діяльність хлопчиків і дівчаток, ліквідацію дитячої бездоглядності, статеву стриманість і гігієну, керівництво позакласним читанням дитини, творчу здорову працю, юнацький ідеалізм та повагу до людини.

У статті І. Арямова «Статеве питання у природно-історичному висвітленні», що була надрукована у журналі «На путях к новой школе» (1924), автор наголошує, що проблема статевого виховання дітей є найскладнішою з тих, з якими часто стикається педагог-практик. Він підкреслює відсутність достатнього наукового обґрунтування у підходах до статевого виховання та подає найбільш ефективні, на думку дослідника, методи та прийоми статевого виховання, до яких відносить:

1) правильна статева просвіта у залежності від вікових та психічних особливостей дитини;
2) визначення змісту статевого кохання та визнання раннього початку статевого життя шкідливим для організму;
3) спільне виховання хлопчиків та дівчаток з дошкільного віку;
4) переведення дитячої уваги від літератури сексуального характеру;
5) використання статевої енергії в інших цілях – сублімація;
6) дотримання норм і правил інтимної гігієни [2, 46].

Цього ж року журнал видає статтю одного з головних теоретиків статевого виховання А. Залкінда «Статеве питання з комуністичної точки зору», у якій, на основі власних досліджень, учений формулює наступні принципи у вихованні статей:

1) статеве виховання має проводитися у єдиному навчально-виховному процесі;
2) елементи статевого виховання, тою чи тою мірою, мають входити в усі напрями педагогічного процесу;
3) статевий фактор має враховуватися у будь-якому віці [5, 50].

Для стійкого засвоєння знань статевої сфери в єдиному навчально-виховному процесі А. Залкінд пропонував проводити статеве виховання та просвіту молоді під час вивчення природи і суспільства. Замовчування статевих питань, на думку А. Залкінда, призводить до підвищеної хворобливої зацікавленості дитини. Проводити статеве виховання молоді дослідник рекомендував педагогам, що пройшли спеціальну підготовку.

Актуальні та гострі проблеми статевого виховання молоді 20-х років активно висвітлювалися на сторінках журналу «Друг детей». Автори публікацій звертали увагу читачів та громадськості на жахливі явища у дитячому середовищі: проституцію, бродяжництво, безпритульність, бездоглядність та ін. Визначалися шляхи та засоби ефективної боротьби з цими соціальними феноменами, розглядалися вікові особливості організації статевого виховання підростаючого покоління.

У статті «Про статеве виховання» (1925) Є. Абрамсон розглядає місце та роль громадськості та середовища у вихованні норм і правил статевої поведінки молоді. Зокрема, автор підкреслює, що «створення навколо дитини здорової соціальної ситуації підштовхує її до активності та всебічного прояву здібностей» [1, 41].

Найбільш ефективним засобом громадського виховання у питаннях статевої сфери Абрамсон називає піонерський рух. На його думку, «піонерство дає цінний напрям інтересам дитини, замість статевих запитів дає їй ряд соціально корисних завдань, які повністю поглинають дитину» [1, 41]. Разом з цим, у статті наголошувалася потреба проведення статевої просвіти широких мас населення як необхідної передумови правильного статевого виховання дітей.

Слід зазначити, що проблеми статі, статевої моралі та культури міжстатевої поведінки у нових суспільно-політичних умовах розвитку суспільства розглядалися не лише у педагогічних періодичних виданнях. З цього приводу інтерес становить дискусія, що розгорнулася на сторінках журналу «Молода гвардія». Тут вийшла у світ стаття відомої громадської діячки О. Коллонтай «Дорогу крилатому Еросу!», у якій авторка обґрунтовувала теорію вільного кохання, вільного від економічних зобов’язань. Згідно з цією теорією завдання пролетарської ідеології полягає «... не у вигнанні Еросу з соціального спілкування, а ...у вихованні почуття кохання між статями у дусі нової психічної сили – товариської солідарності» [6, 124]. Разом з цим, дослідниця підкреслювала, що «для класових завдань

пролетаріату немає різниці чи набирає кохання форми тривалого оформленого союзу, чи виражається у вигляді тимчасового зв'язку. Ідеологія робітничого класу не ставить жодних формальних меж до кохання» [6, 120]. Така точка зору О. Коллонтай на питання взаємовідносин статей не знайшла громадського та партійного визнання і не спричинила вплив на подальший розвиток теоретичних та практичних положень статевого виховання молоді.

Отже, аналіз історико-педагогічної літератури, періодичних видань педагогічної тематики досліджуваного періоду дає змогу стверджувати, що у журнальних публікаціях з проблеми статевого виховання головну увагу було звернуто на такі положення: питання сутності та природи статевого виховання, обґрунтування необхідності його проведення у навчально-виховній роботі школи, сім'ї та громадськості, нагальна потреба підготовки спеціальних педагогічних кадрів, визначення ролі батьків та сім'ї в успішному вирішенні завдань статевого виховання молоді.

У нашому дослідженні не розглянуто матеріали щодо статевого виховання, опубліковані у педагогічних газетах зазначеного періоду. Їх вивчення та аналіз може стати предметом подальших історико-педагогічних розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамсон Е. О половом воспитании // Друг детей. – 1925. – № 9. – С. 39-42.
2. Арямов И. Половой вопрос в естественно-историческом освещении // На путях к новой школе. – 1924. – № 6. – С. 40-46.
3. Блонский П. Половое воспитание // Народное просвещение. – 1920. – № 16-17. – С. 44-53.
4. Дизик Э., Довгопол Е. К вопросу о детской проституции // Путь просвещения. – 1926. – № 1. – С. 93-107.
5. Залкинд А. Половой вопрос с коммунистической точки зрения // На путях к новой школе. – 1924. – № 6. – С. 47-57.
6. Коллонтай А. Дорогу крылатому Эросу! // Молодая гвардия. – 1923. – № 3. – С. 111-124.
7. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: АПН., 2003. – 68 с.